

2.3. Lietuvos autorių teisės reforma bendrojoje skaitmeninėje rinkoje

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos
 Privatinės teisės institutas
Dr. Ažuolas Čekanavičius
 El. paštas: azuolas@mruni.eu

DOI: 10.13165/LT-22-01-15

Santrauka. Atsižvelgiant į technologijų plėtrą ir pokyčius, Europos Sąjungos (ES) lygmeniu atnaujintos autorių teisių ir gretutinių teisių taisyklės, siekiant sukurti išsamią aiškesnių ir skaitmeniniam amžiui pritaikytų taisyklių sistemą, kuri padėtų ginti autorių teisių saugomą medžiagą ir būtų naudinga teisių turėtojams, leidėjams, paslaugų teikėjams ir naudotojams. ES autorių teisės reforma bendrojoje skaitmeninėje rinkoje įvyko priimant direktyvos lygmens teisinio reguliavimo pakeitimus, kurie 2022 m. buvo perkelti į Lietuvos nacionalinę teisę. Įgyvendinant Direktyvą 2019/790 buvo priimti Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimai, kuriais įvykdyta Lietuvos autorių teisės reforma bendrojoje skaitmeninėje rinkoje. Lietuvos įstatymų leidėjas iš esmės pažodžiui perkėlė direktyvos nuostatas, todėl bet kurie aštriau ar daug diskusijų susilaukę probleminiai klausimai gali būti ir toliau adresuoti ES teisėkūros subjektams. Lietuvos įstatymų leidėjas kūrybingai ir plečiamai į nacionalinę teisę perkėlė tik tinkamo ir proporcingo atlygio principą. Taigi Lietuvos įstatymų leidėjas nesiryžo imtis drąsių sprendimų, kuriais būtų pasirinkta ryški pozicija iki galo neapibrėžtais ar probleminiais klausimais. Direktyvos 2019/790 perkėlimo procese buvo priimti ir tokie pakeitimai, kurie nesusiję su ES antrinių teisės aktų perkėlimu: grąžintas autorių teisių ribojimas, numatantis kūrinio panaudojimą karikatūrai, parodijai ar pastišui, naujai sureguliuotas fonogramų, įtrauktų į kitas laikmenas ar kūrinius, teisinės apsaugos klausimas, reglamentuotos retransliavimą papildančios internetinės paslaugos.

Reikšminiai žodžiai: autorių teisė, autorių teisės reforma, teisės reforma bendrojoje skaitmeninėje rinkoje, Europos Sąjungos autorių teisės reforma bendrojoje skaitmeninėje rinkoje.

Įvadas

2019 m. balandžio 17 d. buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/790 dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 96/9/EB ir 2001/29/EB¹ (toliau – Direktyva 2019/790). Teisėkūros subjektai viešai deklaravo, kad, atsižvelgiant į technologijų pokyčius ir būdus, kuriais naudotojai pasiekia turinį internete, Direktyva 2019/790 atnaujintos autorių teisių ir gretutinių teisių taisyklės sukuriant išsamią aiškesnių ir skaitmeniniam amžiui pritaikytų taisyklių sistemą, kuri padėtų ginti autorių teisių saugomą medžiagą ir būtų naudinga autorių teisių ir gretutinių teisių turėtojams, leidėjams, paslaugų teikėjams ir naudotojams. Direktyva įsigaliojo 2019 m. birželio 6 d., jos nuostatos į nacionalinę teisę turėjo būti perkeltos iki 2021 m. birželio 7 d.

Direktyva 2019/790 žymi dar vieną Europos Sąjungos (toliau – ES) autorių teisės harmonizavimo etapą. Aptariamasis teisės akto projektas buvo pateiktas kaip Europos bendrosios

¹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/790 dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 96/9/EB ir 2001/29/EB, ES OL L 130/92.

skaitmeninės rinkos strategijos² įgyvendinimo dalis, kurioje Europos Komisija buvo įsipareigojusi pateikti teisėkūros pasiūlymus, kuriais būtų sumažinti autorių teisių nacionalinių režimų skirtumai, o naudotojams atsivertę daugiau galimybių internetu pasiekti kūrinis visoje ES. Teisiniu reguliavimu privalėjo būti numatytas: i) teisėtai įsigyto turinio perkeliamumas, ii) tarpvalstybinė prieiga prie teisėtai įgytų internetinių paslaugų paisant teisių garso ir vaizdo sektoriuje vertės, iii) didesnis teisinis tikrumas dėl turinio tarpvalstybinio naudojimo specialioms tikslams (pvz., moksliniams tyrimams, švietimui, teksto ir duomenų gavybai ir kt.), iv) su autorių teisių saugomu turiniu susijusiai tarpininkų veiklai taikomų taisyklių išaiškinimas ir v) intelektinės nuosavybės teisių gynimo modernizavimas, sutelkiant dėmesį į komercinio masto pažeidimus (lėšų sekimo principu pagrįstas modelis) ir tų teisių gynimas tarpvalstybiniu mastu.

Į Lietuvos nacionalinę teisę Direktyva 2019/790 buvo perkelta priimant 2022 m. kovo 24 d. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimų³, įsigaliojusius 2022 m. gegužės 1 d. (išskyrus įstatyme atskirai aptartas išimtis) (toliau – Perkėlimo įstatymas).

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Perkėlimo įstatymu į nacionalinę teisę taip pat perkeltos ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2019/789, kuria nustatomos naudojimosi autorių teisėmis ir gretutinėmis teisėmis, taikytinomis tam tikroms transliuojančiųjų organizacijų internetu transliuojamoms programoms ir retransliuojamoms televizijos ir radijo programoms, taisyklės ir kuria iš dalies keičiama Tarybos direktyva 93/83/EEB⁴ (toliau – Direktyva 2019/789) nuostatos. Šios direktyvos nuostatomis siekiama plėtoti tarpvalstybinę prieigą prie televizijos ir radijo programų.

Pažymėtina, kad Perkėlimo įstatyme buvo įtraukti ir priimti tam tikri Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (toliau – ATGTĮ) pakeitimai, kurie nesusiję su minėtų ES antrinių teisės aktų perkėlimu.

Taigi šia publikacija siekiama aptarti Direktyvos 2019/790 perkėlimo į nacionalinę teisę procese priimtus reikšmingus ATGTĮ pakeitimus, kurie žymi Lietuvos autorių teisės reformą bendrojoje skaitmeninėje rinkoje. Šiam tikslui pasiekti taikomi dokumentų analizės, loginis, apibendrinimų, lyginamasis metodai.

2.3.1. Priemonės, kuriomis išimtis ir apribojimai pritaikomi prie skaitmeninės ir tarpvalstybinės aplinkos

Įgyvendinant Direktyvos 2019/790 II Antraštinę dalį „Priemonės, kuriomis išimtis ir apribojimai pritaikomi prie skaitmeninės ir tarpvalstybinės aplinkos“⁵, ATGTĮ papildytas naujais straipsniais ar esami straipsniai papildomi naujomis dalimis, punktais, susijusiais su:

1. tekstų ir duomenų gavyba (i) mokslinių tyrimų tikslais ir (ii) kitais tikslais;
2. turtinių teisių apribojimais (i) mokymo ir švietimo tikslais ir (ii) kultūros paveldo išsau-

2 Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Europos bendrosios skaitmeninės rinkos strategija, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015DC0192&from=EN>

3 Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo Nr. VIII-1185 1, 2, 3, 5, 11, 15, 21, 22, 23, 25, 32, 40, 42, 46, 48, 51, 53, 55, 56, 58, 59, 63, 65, 68, 70, 72-9, 72-10, 72-12, 72-13, 72-30, 72-31, 75, 78, 80, 87, 89, 91, 92, 93, 95, 96 straipsnių, 3 priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 15-1, 15-2, 21-1, 22-1, 22-2, 40-1, 40-2, 40-3, 57-1, 65-1 straipsniais, VIII ir IX skyriais įstatymas, TAR, 2022-03-30, Nr. 6306.

4 Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2019/789, kuria nustatomos naudojimosi autorių teisėmis ir gretutinėmis teisėmis, taikytinomis tam tikroms transliuojančiųjų organizacijų internetu transliuojamoms programoms bei retransliuojamoms televizijos ir radijo programoms, taisyklės ir kuria iš dalies keičiama Tarybos direktyva 93/83/EEB, OJ L 248, 6.10.1993, p. 15–21130/82.

5 Direktyvos 2019/790 3–7 straipsniai.

gojimo tikslais.

Šiuo metu gyvename „didžiųjų duomenų“ amžiuje, kuriame atsiranda ir generuojami duomenys iš įvairiausių šaltinių itin didele sparta ir kiekiais. Šie duomenys įgijo didelę vertę ir reikšmę, nes technologijų, įskaitant dirbtinio intelekto, išsivystymo lygis leidžia apdoroti didelius informacijos kiekius siekiant gauti naujų vertingų žinių ir atrasti naujas tendencijas. Šiam procesui naudojama tekstų ir duomenų gavyba, o šio proceso technologijos vyrauja skaitmeninėje ekonomikoje ir gali būti ypač naudingos mokslininkų bendruomenei, remti inovacijas⁶. Tekstų ir duomenų gavybos dalis gali būti autorių teisių ir (arba) *sui generis* duomenų bazės gamintojo teisės saugomi veiksmai. Visų pirma, kalbama apie kūrinių ar kitų objektų atgaminimą ir (arba) duomenų bazės turinio perkėlimą, kurie, pavyzdžiui, vyksta tada, kai duomenys normalizuojami vykdant tekstų ir duomenų gavybą⁷. Ir nors šiuo metu ES ir valstybių nacionalinėse teisėse yra išimčių, kuriomis gali būti pasiremta, tačiau daugeliu atvejų reikia minėtų teisių subjektų sutikimų, kurių gavimas tampa būtina sąlyga vykdyti efektyvią tekstų ir duomenų gavybą. Siekiant sudaryti palankesnes teisinės sąlygas tekstų ir duomenų gavybai yra priimti teisės aktų pakeitimai.

ATGTĮ 2 str. 49 d. įvedamas apibrėžimas, kad tekstų ir duomenų gavyba – automatizuotas skaitmeninės formos tekstų ir duomenų analizės metodas, kuriuo gaunama informacija. Šiuo aspektu pažymėtina, kad Direktyvos 2019/790 2 str. 2 d. apibrėžime yra pateikiamas nebaigtinis, tačiau pavyzdinis tokia duomenų analize siektinų veiksmų sąrašas: „<...> kad būtų gauta informacijos, kuri apimtų modelius, tendencijas ir koreliacijas, bet ne tik“. Šis pavyzdinis sąrašas pateikia tam tikro teisinio reguliavimo aiškumo, kuriuo, nebejotinai, turi būti vadovaujama aiškinant ATGTĮ apibrėžtą sąvoką.

ATGTĮ papildomas 22¹ straipsniu „Tekstų ir duomenų gavyba mokslinių tyrimų tikslais“, kurio 1 d. numato, kad be kūrinių autoriaus ar kito šio kūrinių autorių teisių subjekto leidimo ir be autorinio atlyginimo mokslinių tyrimų organizacijoms ir kultūros paveldo įstaigoms leidžiama nekomerciniais tikslais atgaminti kūrinius tam, kad mokslinių tyrimų tikslais jos galėtų atlikti kūrinių, su kuriais jos gali teisėtai susipažinti, tekstų ir duomenų gavybą. Kūrinių kopijos saugomos užtikrinant tekstų ir duomenų naudojimo ir (ar) platinimo ribojimus ir gali būti išlaikytos mokslinių tyrimų tikslais, be kita ko, siekiant patikrinti mokslinių tyrimų rezultatus.

Nagrinėjant šį teisinį reguliavimą, atkreiptinas dėmesys į tai, kad šiuo teisių ribojimu⁸ gali pasinaudoti: pirma, tik specialūs subjektai (t. y. mokslinių tyrimų organizacijos ir kultūros paveldo įstaigos, kurios, be kita ko, apibrėžtos naujais ATGTĮ 2 str. 31 d. ir 35 d. pateiktais apibrėžimais); antra, tik nekomerciniais tikslais; trečia, tik atgaminti kūrinius; ketvirta, tik tuos kūrinius, su kuriais jos gali teisėtai susipažinti. Aptariamo straipsnio 3 d. įtvirtina sutarčių laisvės imperatyvų ribojimą, nustatant, kad sutarčių sąlygos, kurios neleidžia taikyti šiame straipsnyje numatyto autorių turtinių teisių apribojimo, yra niekinės ir negalioja. Taigi asmenys negalės susitarimų (pvz., licencinėmis sutartimis dėl kūrinių naudojimo) pagrindu eliminuoti šios išimties taikymo.

ATGTĮ papildomas ir 22² straipsniu, kurio 1 d. numato, kad be kūrinių autoriaus ar kito šio kūrinių autorių teisių subjekto leidimo ir be autorinio atlyginimo leidžiama atgaminti teisėtai prieinamus kūrinius tekstų ir duomenų gavybos tikslais. Atgaminta medžiaga gali būti saugoma tiek laiko, kiek reikia tekstų ir duomenų gavybos tikslais. Kaip matyti, skirtingai nuo ATGTĮ 22¹ str. numatyto ribojimo, nagrinėjamame straipsnyje ribojimu gali pasinaudoti bet kuris subjektas ir nebūtinai nekomerciniais tikslais. Vis dėlto šiuo atveju yra paliekama autorių teisių

6 Direktyvos 2019/790 antraštinės dalies (8) pnk.

7 *Ibid.*

8 Šioje publikacijoje nėra iki galo kreipiamas dėmesys į doktrinoje pasitaikančias diskusijas ir jų rezultatus dėl autorių teisių „ribojimo“ ir „išimties“ sąvokų skirtumų.

subjektams galimybė savo veiksmais eliminuoti šio platesnio teisių ribojimo veikimą. ATGTĮ 22² str. 2 d. nurodo, kad šio straipsnio 1 dalyje numatytas turtinių teisių apribojimas taikomas tik tada, kai autorių teisių subjektai atitinkamomis priemonėmis (kompiuterio skaitomomis priemonėmis viešai internete prieinamo turinio atveju) aiškiai nenurodo, kad pasilieka teisę naudoti tuos kūrinius.

Kad minėti teisių ribojimai *mutatis mutandis* būtų taikomi ne tik autorių teisėms, bet ir gretutinėms teisėms bei duomenų bazių gamintojų *sui generis* teisėms, ATGTĮ papildomas atitinkamomis nuostatomis kituose skyriuose⁹.

Direktyvos 2019/790 5 str. „Kūrinių ir kitų objektų naudojimas skaitmeninėje ir tarpvalstybinėje mokymo veikloje“ nustatė galimybę valstybėms narėms nustatyti teisių išimtį ar apribojimą, kuris leistų skaitmeninį kūrinių ir kitų objektų naudojimą tik mokymo iliustracijoms, įrodžius nekomercinį siekiamų tikslų pobūdį, su sąlyga, kad toks naudojimas: a) vyksta švietimo įstaigos atsakomybe, jos patalpose ar kitose vietose arba naudojant saugią elektroninę aplinką, prie kurios prieigą turi tik švietimo įstaigos moksleiviai ar studentai ir mokytojai (dėstytojai), ir b) vyksta nurodant šaltinį, įskaitant autoriaus vardą, nebent tai neįmanoma. Perkeltą minėtą direktyvos nuostatą į nacionalinę teisę buvo padaryti jau egzistuojančių išimčių ir ribojimų papildymai: pakeistas ATGTĮ 22 straipsnio 1 punktą, 32 straipsnis papildytas 5 dalimi, 58 straipsnio 1 dalis papildyta 15 punktu, 63 straipsnio 1 dalis papildyta 5 punktu. Teisėkūros procese buvo motyvuojama, kad atnaujinta mokymo įstaigoms ir mokytojams taikoma išimtis mokymo tikslais leis autorių teisių saugomą skaitmeninį turinį kaip pavyzdį naudoti tarpvalstybiniu mastu mokymo tikslais. Ji leis švietimo įstaigoms, neabejojant dėl veiksmų teisėtumo, per savo saugią elektroninę aplinką (pvz., universiteto intranetą arba mokyklos virtualią mokymosi aplinką) suteikti prieigą prie mokymo turinio nuotoliniu būdu besimokantiems studentams kitose valstybėse narėse.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos įstatymų leidėjas pasirinko neperkelti į nacionalinę teisę Direktyvos 2019/790 nuostatą, kurios leido valstybėms narėms apskritai netaikyti minėtos išimties, apriboti išimties taikymą tam tikra apimtimi¹⁰ arba numatyti teisingą kompensaciją teisių turėtojams už patirtą nuostolį dėl jų kūrinių ar kitų objektų naudojimo¹¹.

Direktyvos 2019/790 6 str. „Kultūros paveldo išsaugojimas“ numatė, kad valstybės narės nustato teisių išimtį, siekdamas leisti kultūros paveldo įstaigoms daryti bet kurių jų rinkiniuose nuolat esančių kūrinių ar kitų objektų kopijas bet kokiame formate ar bet kokioje laikmenoje tokių kūrinių ar kitų objektų išsaugojimo tikslais ir tiek, kiek tai būtina jiems išsaugoti. Visiškai perkeltą minėtą direktyvos nuostatą į nacionalinę teisę, atlikti ATGTĮ 23 straipsnio, 32 straipsnio 6 dalies pakeitimai, 58 straipsnio 1 dalis papildyta 15 punktu. Teisėkūros subjektai motyvavo, kad atnaujinta kultūros paveldo išsaugojimo tikslais taikoma išimtis leis kultūros paveldo įstaigoms (pvz., bibliotekoms, archyvams, muziejams), taikant naujus skaitmeninio išsaugojimo metodus, daryti savo fonduose ir kolekcijose nuolat saugomų kūrinių kopijas. Naujas reglamentavimas sudarys geresnes sąlygas skaitmeninti Lietuvos kultūros paveldą ir taip jį išsaugoti, ateities kartoms bus suteiktos didesnės galimybės ir geresnis prieinamumas susipažinti su mūsų kultūros paveldu.

2.3.2. Licencijų teikimo tvarkos tobulinimo ir didesnių galimybių susipažinti su turiniu užtikrinimo priemonės

Įgyvendinant Direktyvos 2019/790 III Antraštinę dalį „Licencijų teikimo tvarkos tobu-

9 ATGTĮ 58 str. 1 d. papildoma 15 punktu, o ATGTĮ 63 str. 1 d. – 6 ir 7 punktais.

10 Direktyvos 2019/790 5 str. 2 d.

11 Direktyvos 2019/790 5 str. 4 d.

linimo ir didesnių galimybių susipažinti su turiniu užtikrinimo priemonės“ ATGTĮ papildytas nauju VIII skyriumi „Kūriniai, gretutinių teisių ir *sui generis* teisių objektai, kuriais nebeprekiuojama, ir jų naudojimo sąlygos“, taip pat teisės normomis, reglamentuojančiomis išplėstinį teisių kolektyvinį administravimą (išplėstos apimties licencijų teikimą) ir papildančiomis Autorių teisių ir gretutinių teisių komisijos funkcijų sąrašą.

Lietuvos autorių teisėje atsirado nauja intelektualinės nuosavybės objektų kategorija – kūriniai, gretutinių teisių ir *sui generis* teisių objektai, kuriais nebeprekiuojama.

ATGTĮ 97 str. 1 d. numato, kad kūrinų, gretutinių teisių ar *sui generis* teisių objektų, kuriais nebeprekiuojama, naudojimo sąlygos taikomos kultūros paveldo įstaigų fondų rinkiniuose ar kolekcijose nuolat esantiems visų rūšių kūriniams, gretutinių teisių ar *sui generis* teisių objektams, kurių teisinės apsaugos terminai nėra pasibaigę (įskaitant neišleistus kūrinius ar kitus objektus, taip pat kūrinius ar kitus objektus, kurie niekada nebuvo viešoje prekyboje), jeigu nustatyta tvarka jie yra pripažinti kūriniams ar kitais objektais, kuriais nebeprekiuojama. Neišleistas kūrinys ar kitas objektas – kuris niekada nebuvo atskirai visas išspausdintas ar kitaip viešai paskelbtas. ATGTĮ 97 str. 3 d. įtvirtina, kad kūrinys ar kitas objektas nuolat yra kultūros paveldo įstaigos fondo rinkiniuose ar kolekcijose, kai kultūros paveldo įstaigai jis priklauso nuosavybės teise ar yra perduotas patikėjimo teise.

Aptariamam teisiniu reguliavimu gali pasinaudoti tik kultūros paveldo įstaigos naudojamos kūrinys ar kitus objektus, kuriais nebeprekiuojama, savo veiklos srityse nekomerciniais tikslais, vykdydamos savo įprastinę veiklą, susijusią su viešojo intereso tikslais kultūros sklaidos, paveldo apsaugos, švietimo, mokslo ir visuomenės informavimo srityse, jeigu naudojami objektai, kuriais nebeprekiuojama, yra jų fonduose (ATGTĮ 98 str. 1 d.).

Minėtas naudojimas pagal bendrą taisyklę turėtų vykti pagal kolektyvinio administravimo organizacijų suteiktas išplėstines licencijas, kurios yra neišimtinės nekomercinės paskirties licencijos ir suteikia teisę kultūros paveldo įstaigai atgaminti, platinti, viešai paskelbti ar padaryti viešai prieinamus kompiuterių tinklais (internete) tik kultūros paveldo įstaigoje nuolat esančius kūrinius ar kitus objektus, kuriais nebeprekiuojama. Licencija suteiktą teisę naudoti kūrinius ar kitus objektus, kuriais nebeprekiuojama, Lietuvos Respublikoje ir bet kurioje kitoje ES ar Europos ekonominės erdvės valstybėje narėje (ATGTĮ 101 str.).

Alternatyviai, kai kultūros paveldo įstaigos neturi sąlygų gauti kolektyvinio administravimo organizacijos išplėstinės licencijos naudoti turimus kūrinius ar kitus objektus, kuriais nebeprekiuojama (nėra kolektyvinio administravimo organizacijos, atitinkančios ATGTĮ numatytus reikalavimus, arba ji nevykdo tam tikrų rūšių kūrinių ar kitų objektų kolektyvinio teisių administravimo), kultūros paveldo įstaigos turi teisę nekomerciniais tikslais naudoti savo fondų rinkiniuose ar kolekcijose esančius kūrinius ar kitus objektus, kuriais nebeprekiuojama, juos atgaminti, platinti, viešai skelbti ar padaryti viešai prieinamus kompiuterių tinklais (internete), taikydamos ATGTĮ 19–33, 58 ir 63 straipsniuose numatytus turtinių teisių apribojimus (ATGTĮ 102 str.). Šiais pagrindais ir sąlygomis objektai gali būti naudojami tik Lietuvos Respublikoje.

Kūrinys ar kitas objektas įgyja kūrinio ar kito objekto, kuriuo nebeprekiuojama, statusą, ATGTĮ 99 str. nustatyta tvarka atlikus jų prieinamumo viešoje prekyboje patikrą ir patikros rezultatus, kurie leidžia daryti pagrįstą išvadą, kad kūrinys ar kitas objektas visuomenei nėra prieinamas viešoje prekyboje, paviešinus ATGTĮ 100 str. nustatyta tvarka. Pažymėtina, kad kūrinio ar kito objekto, kuriuo nebeprekiuojama, statusas bet kuriuo metu, įskaitant atvejus, kai licencija jau suteikta arba kūrinys ar kitas objektas jau pradėtas naudoti tam tikru būdu, gali būti panaikintas autorių teisių, gretutinių teisių ar *sui generis* teisių subjekto iniciatyva ATGTĮ 103 str. numatyta tvarka ir procedūra.

Lietuvos teisėje atsirado naujas, iki šiol ypač Skandinavijos valstybėse išplėtotas ir po-

puliarus išplėstinio kolektyvinio autorių teisių ir gretutinių teisių administravimo institutas. Jis pagrįstas įstatymine prezumpcija, kad teisių kolektyvinio administravimo organizacijos, atstovaujančios pakankamai reikšmingo skaičiaus atitinkamo tipo kūrinių ar gretutinių teisių objektų teisių subjektams konkrečioje valstybėje, turi teisę suteikti licencijas naudotojams, apimančias teisę naudoti ir tuos objektus, kurių autorių teisių ar gretutinių teisių subjektai nesuteikė įgaliojimo administruoti jų teisių tokiai kolektyvinio administravimo organizacijai. Skirtingai nuo labiau teisių įgyvendinimą ribojančio privalomo ar priverstinio kolektyvinio administravimo instituto, išplėstinio kolektyvinio administravimo atveju teisių subjektai gali atsisakyti ir „išstoti“ iš tokio mechanizmo, tačiau jiems reikia imtis aktyvių veiksmų. Iki tol jie yra automatiškai atstovaujami ir jų objektai licencijuojami kolektyvinių licencijų pagrindu (kurios dėl savo specifikos ir visaapimančio pobūdžio vadinamos „išplėstinėmis“).

Šiam naujam institutui reglamentuoti skirtas naujas ATGTĮ 65¹ straipsnis „Išplėstinis kolektyvinis autorių teisių ir gretutinių teisių administravimas“.

Įstatymas apibrėžia, kad išplėstinė licencija – licencija, taikoma šiame straipsnyje numatytais atvejais tiems autorių teisių ar gretutinių teisių subjektams, kurie nesuteikė įgaliojimo administruoti jų teisių kolektyvinio administravimo organizacijai, sudarančiai licencinę sutartį su naudotojais dėl kūrinių ar gretutinių teisių objektų naudojimo (ATGTĮ 65¹ 1 d.).

Išplėstinės licencijos gali būti teikiamos tik šiose kūrinių ir (ar) gretutinių teisių objektų panaudojimo srityse:

1) kūrinių ar gretutinių teisių objektų, kurie yra pripažinti kūriniiais, kuriais nebeprekiuojama, atgaminimui, platinimui, viešam paskelbimui ar jų padarymui viešai prieinamų, kai išplėstinės licencijos yra suteikiamos kultūros paveldo įstaigoms;

2) fotografijos kūrinių, tapybos, grafikos, taikomosios dailės ir kitų dailės kūrinių, iliustracijų, brėžinių, eskizų ir kitų vizualiojo meno kūrinių atgaminimui, platinimui, adaptavimui, viešam rodymui, viešam paskelbimui ir jų padarymui viešai prieinamų, kai išplėstinės licencijos yra suteikiamos kultūros paveldo įstaigoms;

3) transliacijoms reikalingų muzikos kūrinių, muzikos ir kitų atlikimų įrašų, fonogramų atgaminimui įrašuose archyvavimo tikslais, kai tokie įrašai saugomi ilgiau negu 30 dienų;

4) dailės kūrinių viešam rodymui.

Išplėstinės licencijas gali teikti kolektyvinio administravimo organizacijos, kurios Vyriausybės įgalios institucijos yra pripažintos pakankamai atstovaujančiomis atitinkamo tipo kūrinių ar gretutinių teisių objektų teisių subjektams ir teisėms, kurioms taikoma išplėstinė licencija. Kolektyvinio administravimo organizacija gali būti pripažinta pakankamai atstovaujančia, jeigu ji turi didžiausią skaičių narių, esančių atitinkamo tipo kūrinių ar gretutinių teisių objektų teisių turėtojais, arba jeigu ji yra vienintelė, kuri administruoja teises į atitinkamo tipo kūrinius ar gretutinių teisių objektus. Išplėstinės licencijos gali būti tik neišimtinės licencijos. Išplėstinės licencijos galioja tik Lietuvos Respublikos teritorijoje, išskyrus kūrinių ar gretutinių teisių objektų, kurie yra pripažinti kūriniiais, kuriais nebeprekiuojama licencijavimo atvejį (ATGTĮ 65¹ 3, 4 d.).

Išplėstiniai kolektyviai administruojamų teisių subjektai, kurie nėra įgalioję kolektyvinio administravimo organizacijos administruoti jų teisių, turi teisę bet kada (prieš įsigaliojant licencijai ar jos galiojimo laikotarpiu) prieštarauti dėl jų kūrinių ar gretutinių teisių objektų naudojimo, pateikdami kolektyvinio administravimo organizacijai laisvos formos pranešimą (ATGTĮ 65¹ 6 d.).

Siekiant skaidrumo, kolektyvinio administravimo organizacija, teikianti išplėstinės licencijas, savo interneto svetainėje turi skelbti informaciją apie: 1) išduotas išplėstinės licencijas likus 14 dienų iki licencijos įsigaliojimo, nurodydama kūrinių ar gretutinių teisių objektų naudotojus, naudojimo būdus ir licencijos galiojimo trukmę; 2) suteikiamą teisę subjektams prieštarau-

ti dėl jų kūrinių ar gretutinių teisių objektų naudojimo.

2.3.3. Sklandžiai veikiančios autorių teisių prekyvietės kūrimo priemonės

Įgyvendinant Direktyvos 2019/790 IV Antraštinę dalį „Sklandžiai veikiančios autorių teisių prekyvietės kūrimo priemonės“ (15, 17–23 straipsniai), ATGTĮ papildomas nauju straipsniu (57¹ str.), kuriuo spaudos publikacijų leidėjams suteikiama nauja teisė, susijusi su internetinių paslaugų teikėjų naudojimusi spaudos leidėjų turiniu.

Visų pirma, ATGTĮ papildytas apibrėžimais siekiant nustatyti, kam bus taikomas naujasis reguliavimas ir suteikiamos naujos teisės.

Elektroninės spaudos leidėjas – ekonominę veiklą paslaugų teikimo srityje vykdančias fizinis asmuo arba juridinis asmuo ar kita organizacija, juridinio asmens ar organizacijos filialas, kurių nuolatinė gyvenamoji vieta arba buveinė ar pagrindinė verslo buvimo vieta yra Lietuvos Respublikoje ar kitoje ES valstybėje narėje ir kurių iniciatyva bei kuriems vadovaujant buvo išleistas elektroninis spaudos leidinys, įskaitant naujienų leidėjus ar naujienų agentūras, kai jie skelbia elektroninius spaudos leidinius (ATGTĮ 2 str. 8 d.).

Elektroninis spaudos leidinys – elektroninėje laikmenoje įrašytas bet kurioje laikmenoje anksčiau paskelbtas bendro pobūdžio ar specializuotas laikraštis, žurnalas, įskaitant prenumeruojamus žurnalus, ar kitoks bendrą pavadinimą turintis periodinis ar reguliariai atnaujinamas, daugiausia iš publicistikos kūrinių sudarytas rinkinys, taip pat žinių svetainė, kurių paskirtis yra plačiai visuomenei teikti naujienas ir informaciją įvairiomis temomis ir kurie yra išleisti elektroninės spaudos leidėjo iniciatyva, jam prisiimant redakcinę atsakomybę ir jam kontroliuojant. Elektroninius spaudos leidinius gali sudaryti kūriniai (pvz., literatūros ar fotografijos kūriniai), gretutinių teisių objektai (pvz., vaizdo įrašai) ar *sui generis* teisių objektai. Moksliniais ar akademiniais tikslais skelbiami periodiniai leidiniai (įskaitant mokslo populiarinimo ir mokslo periodikos žurnalus) nelaikomi elektroniniais spaudos leidiniais (ATGTĮ 2 str. 9 d.).

Taigi, įstatymas numato, kad kai elektroninius spaudos leidinius ar jų kopijas internete naudoja informacinės visuomenės paslaugų teikėjai, elektroninės spaudos leidėjai turi išimtinės teises leisti arba uždrausti informacinės visuomenės paslaugų teikėjams atlikti šiuos veiksmus: 1) atgaminti elektroninį spaudos leidinį ar jo dalį; 2) padaryti elektroninį spaudos leidinį ar jo dalį viešai prieinamą (ATGTĮ 57¹ str. 1 d.).

Įstatymas numato ir minėtų teisių išimtis atvejams, kai: 1) atskiri naudotojai naudoja elektroninius spaudos leidinius privačiais ar nekomerciniais tikslais; 2) įterpiami hipersaitai; 3) naudojami tik paskiri žodžiai iš elektroninio spaudos leidinio arba labai trumpos jo ištraukos, sudarytos iš 125 ar mažiau spaudos ženklų, neskaičiuojant teksto antraštės ir tarpų tarp spaudos ženklų; 4) elektroniniai spaudos leidiniai pirmą kartą paskelbti iki 2019 m. birželio 6 d. (ATGTĮ 57¹ str. 2 d.). Naudojimasis spaudos publikacijų leidėjų teisėmis negali pažeisti autorių teisių, gretutinių teisių ar *sui generis* teisių, susijusių su saugomų teisių objektais, įtrauktais į elektroninį spaudos leidinį (ATGTĮ 57¹ str. 3 d.).

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šis teisinis reguliavimas (kalbant apie pačią Direktyvą 2019/790) ir juo suteikiamos naujos spaudos publikacijų leidėjų teisės jau buvo sukritikuotos ir Lietuvos mokslininkų dėl to, kad toks reguliavimas yra perteklinis, taip pat kvestionuotinas ir jo praktinis tikslingumas¹².

¹² Vytautas Mizaras, „ES autorių teisių bendroje skaitmeninėje rinkoje direktyva: politikų bei lobistų kompromisas, galimai tapsiantis standartiniu eksperimentu visuomenei“, <https://www.teise.pro/index.php/2019/03/31/v-mizaras-es-autoriu-teisiu-bendroje-skaitmenineje-rinkoje-direktyva-politiku-bei-lobistu-kompromisas-galimai-tapsiantis-standartiniu-eksperimentu-visuomenei/>

Bene daugiausia praktinių ir mokslinių diskusijų sulaukusi Direktyvos 2019/790 nuostata – 17 straipsnis. Juo siekiama sureguliuoti turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjų (pvz., tokių, kaip „Youtube“) atliekamus veiksmus ir taikytinos atsakomybės sąlygas. Pagrindinis teisinio reguliavimo tikslas buvo panaikinti vadinamąjį vertės atotrūkį (angl. *value gap*), kuris susidaro tarp to, kokią vertę gauna ir kokia atsakomybė (ne)kyla turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjams iš vienos pusės, ir teisių subjektams į turinį, kuriuo dalijamasi, iš kitos pusės¹³. Ši mintis ir tikslas patiko tikrai ne visiems. Lenkijos Respublika net kreipėsi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą (toliau – ESTT) prašydama panaikinti Direktyvos 2019/790 17 straipsnio 4 dalies b punktą ir c punkto pabaigą, o jeigu ESTT nuspręstų, kad šios nuostatos negali būti atskirtos nuo kitų Direktyvos 2019/790 17 straipsnio nuostatų nepakeičiant jų esmės, panaikinti visą 17 straipsnį. Šio prašymo pagrindas – ES Pagrindinių teisių chartijos 11 straipsnio (užtikrinančio saviraiškos laisvę) pažeidimas. Vis dėlto, ESTT 2022 m. balandžio 26 d. sprendimu ieškinį atmetė, be kita ko, konstatuodamas, kad Direktyva 2019/790 nustatyti įpareigojimai turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjams neproporcingai neapriboja šių paslaugų naudotojų teisės į saviraiškos ir informacijos laisvę, yra pateisinami siekiant užtikrinti Chartijos 17 straipsnio 2 dalyje garantuojamą intelektinės nuosavybės apsaugą¹⁴. Taigi Direktyvos 2019/790 17 str. turėjo būti perkeltas į nacionalinę teisę visa apimtimi.

ATGTĮ, visų pirma, buvo įvesta turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjo sąvoka. Turinio dalijimosi internetu paslaugos teikėjas – fizinis asmuo arba juridinis asmuo ar kita organizacija, juridinio asmens ar organizacijos filialas, teikiantys Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatyme apibrėžtą informacinės visuomenės paslaugą, kurių pagrindinis arba vienas iš pagrindinių tikslų yra saugoti didelį kiekį naudotojų įkeliamų autorių teisių ar gretutinių teisių objektų, kuriuos jie tvarko ir reklamuoja tiesioginiais ar netiesioginiais pelno tikslais, ir suteikti prieigą prie jų visuomenei. Turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjais nelaikomi ne pelno internetinės enciklopedijos, ne pelno švietimo ir mokslinių duomenų saugyklos, atvirojo kodo programinės įrangos kūrimo ir dalijimosi platformos paslaugų teikėjai, elektroninių ryšių paslaugų teikėjai, kaip apibrėžta Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatyme, taip pat elektroninės prekybos ir verslo įmonių viena kitoms teikiamos debesijos paslaugos ir debesijos paslaugos, kuriomis naudotojams suteikiama galimybė įkelti savo turinį savoms reikmėms, teikėjai (ATGTĮ 2 str. 53 d.).

Toliau, galima sakyti, pažodžiui perkeltas Direktyvos 2019/790 tekstas, ATGTĮ papildant IX skyriumi. Įstatyme numatyta, kad turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjas (toliau – ir paslaugų teikėjas), suteikdamas visuomenei prieigą prie autorių teisių saugomų kūrinių ar gretutinių teisių objektų, kuriuos įkėlė jų naudotojai, išskyrus elektroninius spaudos leidinius, duomenų bazes ir kompiuterių programas, atlieka saugomo turinio viešą paskelbimą arba padaro jį viešai prieinamą ir tam turi gauti autorių teisių ar gretutinių teisių subjekto, išskyrus elektroninės spaudos leidėjus, duomenų bazių ar kompiuterių programų autorius, leidimą. Šis leidimas galioja ir turinio dalijimosi internetu paslaugų naudotojams, įkeliantiems saugomą turinį paslaugų teikėjų interneto svetainėse, kai jie veikia ne komerciniais tikslais arba kai jų veikla neduoda didelių pajamų (pvz., kai paslaugų naudotojai įkelia mokomuosius įrašus su muzika ar vaizdu ir gauna nedaug reklamos pajamų), tačiau tik saugomo turinio viešo paskelbimo ir jo padarymo viešai prieinamo veiksmais ir tik tokios apimties, kokia buvo suteikta paslaugų teikėjui (ATGTĮ 105 str. 1 d.).

13 Eleonora Rosati, *Copyright in the Digital Single Market. Article-by-Article Commentary to the Provisions of Directive 2019/790* (Oxford: Oxford University Press, 2021), 314–315.

14 Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2022 m. balandžio 26 d. sprendimas byloje *Lenkijos Respublika prieš Europos Parlamentą ir Europos Sąjungos Tarybą*, C-401/19, ECLI:EU:C:2022:297.

Viena vertus, ATGTĮ 105 str. 4 d. numato, kad paslaugų teikėjai, teikdami turinio dalijimosi internetu paslaugas ir atlikdami paslaugų naudotojų įkelto saugomo turinio viešo paskelbimo ir jo padarymo viešai prieinamo veiksmus, neturi bendros prievolės stebėti informaciją, kurią paslaugų teikėjai saugo, tvarko ir reklamuoja. Kita vertus, ATGTĮ 106 str. 1 d. aiškiai įtvirtina, kad paslaugų teikėjai atsako už neteisėtus saugomo turinio viešo paskelbimo ar jo padarymo viešai prieinamo veiksmus, jeigu leidimas, numatytas ATGTĮ 105 straipsnio 1 dalyje, nesuteikiamas.

Paslaugų teikėjams atsakomybė pagal aptariamą reguliavimą netaikoma, jeigu jie įrodo, kad ėmėsi visų šių veiksmų: 1) dėjo geriausias pastangas gauti leidimą; 2) vadovaudamiesi griežtais profesinio atidumo ir rūpestingumo reikalavimais dėjo geriausias pastangas užtikrinti, kad saugomas turinys būtų neprieinamas, kai saugomo turinio subjektai pateikė paslaugų teikėjams aktualios ir būtinos informacijos apie saugomą turinį jo neprieinamumui užtikrinti; 3) gavę saugomo turinio subjektų ar kolektyvinio administravimo organizacijos pakankamai pagrįstą ir šį turinį tiksliai identifikuojantį pranešimą apie saugomo turinio naudojimą paslaugų teikėjo interneto svetainėje, operatyviai ėmėsi veiksmų panaikinti prieigą prie saugomo turinio, apie kurio naudojimą pranešta, arba pašalinti jį iš savo interneto svetainės ir dėjo geriausias pastangas užkirsti kelią to konkretaus saugomo turinio įkėlimui ateityje pagal šios dalies 2 punkto reikalavimus (ATGTĮ 106 str. 2 d.).

Vertinant, ar paslaugų teikėjai vadovavosi griežtais profesinio atidumo ir rūpestingumo reikalavimais ir ėmėsi visų ATGTĮ 106 str. 2 d. numatytų veiksmų, vadovaujamosi proporcingumo principu ir atsižvelgiama į: 1) paslaugos pobūdį, auditoriją ir apimtį; 2) saugomo turinio, kurį įkėlė paslaugų naudotojai, tipą; 3) tinkamų ir veiksmingų priemonių prieinamumą paslaugų teikėjams ir tų priemonių sąnaudas (ATGTĮ 106 str. 3 d.).

Specialios minėtos atsakomybės pagal ATGTĮ 106 str. 1 d. taisyklės nustatomos naujiems paslaugų teikėjams, kurių metinė apyvarta yra mažesnė negu 10 milijonų eurų, taip pat ir tiems, kurių vidutinis mėnesinis pavienių lankytojų skaičius viršija 5 milijonus.

Šiame kontekste yra pateikiamos tam tikros ginčų nagrinėjimo taisyklės ir gairės, kurio- mis turi būti vadovaujamosi sprendžiantis saugomo turinio subjektų skundus (ATGTĮ 107 str. 1, 2 d.).

Galima pastebėti, kad naujuoju teisiniu reguliavimu neabejotinai sukuriamos papildomos reikšmingos prievolės turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjams rūpintis, kad naudojantis jų paslaugomis nebūtų įkeliamas neteisėtas turinys. Kita vertus, teisiniame reguliavime yra gausu vertinamųjų nuostatų (pvz., „griežti profesinio atidumo ir rūpestingumo reikalavimai“, „geriausios pastangos“), kurių turinys kol kas yra neaiškus. Tik besiformuojanti praktika šioje srityje atsakys į klausimą, kiek aukštai bus iškelta kartelė turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjams. Vertinant tai, kad šis reguliavimas buvo nutaikytas į stambius pasaulinės rinkos žaidėjus, šių standartų taikymo klausimai ir praktika taip pat bus formuojama ne Lietuvos ar kitų valstybių nacionaliniu lygmeniu, tačiau ESTT išaiškinant šių normų ir keliamų standartų turinį konkrečiose bylose.

Aptariamos Direktyvos 2019/790 antraštinės dalies 3 skyrius „Teisingas atlygis pagal autorių ir atlikėjų sutartis dėl teisių naudojimo“ ir jį sudarantys straipsniai buvo perkelti pakeičiant įvairius ATGTĮ straipsnius ir papildant naujais.

Galima sakyti, kad įstatymų leidėjas gan kūrybingai ir plečiamai stengėsi perkelti tinkamo ir proporcingo atlygio principą, suformuluotą Direktyvos 2019/790 18 str.

ATGTĮ 11 str. 3 d. tiesiog papildyta šiuo reikalavimu: autorinio atlyginimo dydis už perduotas turtines autorių teises į audiovizualinį kūrinių nustatomas šalių susitarimu atskirai už kiekvieną audiovizualinio kūrinių panaudojimo būdą, susijusį su perduotomis turtinėmis autorių teisėmis. Autorinio atlyginimo dydis turi būti tinkamas ir proporcingas. O ATGTĮ 11 str. 3 d.

jau įveda ir neatšaukiamos bei neperleidžiamos teisės gauti atlyginimą institutą: audiovizualinio kūrinio bendraautoriai turi teisę gauti tinkamą ir proporcingą autorinį atlyginimą už kiekvieną audiovizualinio kūrinio panaudojimo būdą. Šį atlyginimą moka fiziniai asmenys arba juridiniai asmenys, kuriems audiovizualinio kūrinio gamintojas perdavė arba suteikė teisę naudoti audiovizualinius kūrinius ar jų kopijas. Kai autoriaus teises ar teisę gauti atlyginimą administruoja kolektyvinio administravimo organizacija, teisė gauti atlyginimą yra neatšaukiama (negalioja sutartys, kuriomis audiovizualinių kūrinių bendraautoriai atsisako teisės į atlyginimą už audiovizualinio kūrinio panaudojimą) ir neperleidžiama (audiovizualinių kūrinių bendraautoriai negali perduoti teisės į atlyginimą už audiovizualinio kūrinio panaudojimą jokiai kitai šaliai, išskyrus teisės paveldėjimo atvejus).

Minėta neatšaukiamos ir neperleidžiamos teisės į atlyginimą koncepcija pakartojama ir kituose straipsniuose: ATGTĮ 15 str. 3 d., 48 str. 4 d., 53 str. 8 d. Mūsų vertinimu, būtent neatšaukiamos ir neperleidžiamos teisės į atlyginimą įvedimas, siejant šias savybes (neatšaukiamumą ir neperleidžiamumą) su kolektyviniu tokių teisių (ne)administravimu, kelia daug abejonių dėl jų praktinio taikymo perspektyvų, galimų konfliktinių situacijų ir jų sprendimo būdų. Autoriai ir kiti teisių subjektai dėl savo (ne) pasirinkimo perduoti konkrečias autorių teises kolektyviai administruoti yra suskirstomi į dvi grupes, turinčias visiškai skirtingas galimybes sutarčių laisvės pagrindu perleisti ir (ar) apsiriboti sau priklausančias teises. Taigi, galimybė autoriui perleisti teisę į atlyginimą priklauso nuo to, ar jis nėra perdavęs jos kolektyviai administruoti. Ypač tais atvejais, kai egzistuoja autorinio kūrinio užsakymo teisinis santykis, užsakovui pageidaujant sutartiniu pagrindu įgyti visas autoriaus teises, reikės užsitikrinti, kad šios teisės nėra perduotos administruoti kolektyvinio administravimo organizacijai. Turint galvoje, kad autorių teisės atsiranda nuo kūrinio sukūrimo momento ir aplinkybės, kad autorius negali perduoti kolektyviai administruoti tiesiog visų teisių į visus būsimus ir neapibrėžtus kūrinius, prognozuotinos konfliktinės situacijos. Autoriui sutartimi perleidus visas teises užsakovui, pavyzdžiui, nuo kūrinio sukūrimo momento, manytina, kad jos vėliau jau nebegali būti perduodamos kolektyviai administruoti to paties autoriaus, nes jų paprasčiausiai autorius jau nebeturės. Tačiau tokiam autoriui būnant kolektyvinio administravimo organizacijos nariu galimos situacijos, kad tokios organizacijos laikys galinčios kolektyviai administruoti teisę į atlyginimą, kuri negali būti perleidžiama sutartimis ar atšaukiama. Tokiais atvejais lemiamas klausimas, tikėtina, bus teisių perleidimo ir (ar) teisių perdavimo administruoti momentas: kuris iš jų įvyko anksčiau? Ar anksčiau autorius registravo aiškiai apibrėžtą kūrinių kolektyvinio administravimo organizacijoje, ar jau „spėjo“ perleisti sutartimi dar iki registracijos momento? Ir nors šis klausimas mažiau aktualus privalomo kolektyvinio administravimo srityse, tačiau tikrai įneš painiavos ir ginčų srityse, kuriose kolektyvinis teisių administravimas yra savanoriškas. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad kai kuriose srityse privalomas kolektyvinis administravimas yra nustatytas su išimtimis tam tikros kategorijos subjektams. Pavyzdžiui, ATGTĮ 65 str. 4 d. nustato, kad privalomo kolektyvinio administravimo nuostatos netaikomos transliuojančiosios organizacijos retransliavimo paslaugų teisėms, kuriomis ji naudojasi savo transliacijų atžvilgiu, nepaisant to, ar atitinkamos teisės yra jos pačios teisės, ar jai perduotos kitų autorių teisių ar gretutinių teisių subjektų.

ATGTĮ įtvirtina autoriams naują teisę reikalauti papildomo atlyginimo. Autorius turi teisę reikalauti iš šalies, su kuria sudarė sutartį dėl jo teisių naudojimo, ar šios šalies teisių perėmėjo papildomo atlyginimo už konkretų kūrinio naudojimo būdą, kai iš pradžių sutartimi sutartas atlygis yra neproporcingai mažas, palyginus su visomis vėlesnėmis susijusiomis pajamomis (ATGTĮ 40² str. 1 d.). Ši teisė netaikoma: 1) autorių sutartims su kolektyvinio administravimo organizacijomis ar kolektyvinio autorių teisių ir gretutinių teisių administravimo nepriklausomais subjektais; 2) sutartims, kai autorius yra kompiuterių programos kūrėjas; 3) sutartims, ku-

riose numatytas atlygis yra tiesiogiai susietas su pelnu arba pajamomis, gaunamomis iš kūrinio panaudojimo; 4) kai dėl kūrinio sukūrimo ne pats autorius, o autoriui atstovaujanti organizacija (pvz., asociacija ar sąjunga) yra sudariusi sutartį su kita šalimi, kuri yra naudotojo interesams atstovaujanti organizacija (pvz., asociacija ar sąjunga) (ATGTĮ 40² str. 2 d.).

Įstatyme įtvirtintina ir nauja teisė reikalauti nutraukti sutartį, kai kūrinys nenaudojamas. Autorius turi teisę nutraukti sutartį, kuria jis kitai šaliai perdavė autorines turtines teises ar suteikė išimtinę licenciją, arba pakeisti sutartį peržiūrėjęs perduodamų autoriinių turtinių teisių apimtį ar atsisakęs išimtinio licencijos pobūdžio, jeigu kūrinys yra nenaudojamas esant visoms šioms sąlygoms: 1) po sutarties sudarymo praėjo ne mažiau kaip 3 metai; 2) autorius kreipėsi į kitą sutarties šalį su prašymu pradėti naudoti kūrinį ir nustatė ne trumpesnę kaip vienų metų terminą pradėti naudoti kūrinį; 3) per nustatytą terminą kita sutarties šalis nepradėjo naudoti kūrinio ir nepateikė autoriui jokių objektyvių priežasčių, kodėl kūrinys nebuvo pradėtas naudoti (ATGTĮ 40³ str. 1 d.).

Teisė nutraukti sutartį netaikoma šiomis aplinkybėmis: 1) kai autoriaus įnašas kūrinio visumai nėra reikšmingas; 2) esant kitam sutartiniam apribojimui, neleidžiančiam naudoti kūrinį; 3) kai kūrinium nesinaudojama daugiausia dėl aplinkybių, kurias autorius arba atlikėjas gali ištaisyti; 4) kai kūrinys susijęs su daugiau kaip vieno audiovizualinių ar muzikos kūrinų autoriaus įnašu, išskyrus atvejį, kai prašymą teikia visi autoriai, įdėję įnašą į audiovizualinį ar muzikos kūrinį; 5) kai autorius suteikė arba perleido turtines teises į ankstesnį kūrinį audiovizualinio kūrinio gamybai; 6) kai autorius yra kompiuterių programos kūrėjas (ATGTĮ 40³ str. 2 d.). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad įstatymas palieka šalims teisę susitarti ir autorinėje licencinėje sutartyje ar sutartyje dėl atlikėjų turtinių teisių perdavimo ar suteikimo susitarti minėtų apribojimų (ATGTĮ 40³ str. 3 d.).

Atsižvelgiant į tai, kad autoriams suteikta tam tikrų teisių, kurių įgyvendinimas yra susietas su kūrinų naudojimu, iš naudojimo gaunamomis pajamos, šių ir kitų teisių įgyvendinimui yra būtina gauti reikalingą informaciją. Šiuo tikslu ATGTĮ papildytas nauju 40¹ str., kuris numato, kad autoriai kartą per metus jų prašymu turi teisę gauti naujausią, aktualią ir išsamią rašytinę informaciją iš šalių, kurioms autoriai sutartimi perdavė ar suteikė teises, apie jų sukurtų kūrinų panaudojimą, įskaitant duomenis apie jų panaudojimo būdus, pajamas, gautas už kūrinų panaudojimą, ir priklausantį atlygį. Pareiga teikti informaciją netaikoma, kai: 1) autorius yra sudaręs sutartį su kolektyvinio administravimo organizacijomis ar kolektyvinio autorių teisių ir gretutinių teisių administravimo nepriklausomais subjektais; 2) autorius yra kompiuterių programos kūrėjas; 3) autorius yra organizacijos, atstovaujančios jo interesams (pvz., asociacijos ar sąjungos) narys, autoriui atstovaujanti organizacija yra sudariusi su naudotojo interesams atstovaujančia organizacija (pvz., asociacija ar sąjunga) sutartį ir taikomos joje nustatytos skaidrumo taisyklės; 4) autoriaus įnašas nėra reikšmingas, išskyrus atvejus, kai autorius įrodo, kad jam ši informacija reikalinga tam, kad jis galėtų pasinaudoti savo teisėmis. Nustatant, ar autoriaus asmeninis įnašas yra reikšmingas, atsižvelgiama į tai: a) ar autoriaus įnašas turėjo tiesioginės įtakos bendrai kūrinio komercinei sėkmei; b) ar autoriaus įnašas galėjo būti pakeistas kito autoriaus įnašu, nedarant poveikio kūrinio komercinei sėkmei.

Direktyva taip pat numatė pareigą numatyti, kad ginčai dėl skaidrumo pareigos ir sutarčių pritaikymo mechanizmo gali būti pateikti spręsti pagal savanorišką alternatyvią ginčų sprendimo procedūrą. Šiuo tikslu buvo padaryti atitinkami ATGTĮ pakeitimai, praplečiant Lietuvos autorių teisių ir gretutinių teisių komisijos kompetenciją spręsti tokius ginčus. Tačiau tokia procedūra nėra privaloma.

2.3.4. Pakeitimai, nesusiję su direktyvos perkėlimu

Kaip jau minėta, Perkėlimo įstatyme buvo įtraukti ir priimti ATGTĮ pakeitimai, kurie nesusiję su ES antrinių teisės aktų perkėlimu, tačiau, pasinaudojant „gera proga“, „prikabinti“ į greitai ir užtikrintai judėjusį bei terminų spaudžiamą teisėkūros traukinį.

Pirma, buvo ištaisyta istorinė klaida ir grąžintas autorių teisių ribojimas, numatantis kūrinio panaudojimą karikatūrai, parodijai ar pastišui, papildant ATGTĮ nauju 21¹ str. Tarp Lietuvos autorių teisės mokslininkų ir praktikų sklaidė net kelios versijos ir istorijos, kaip nutiko, kad šis ribojimas buvo panaikintas. Įdomu ir tai, kad šis ribojimas „dingo“ tik kalbant apie autorių teises, o gretutinėms teisėms ribojimas karikatūrai ir parodijai niekada nebuvo panaikintas (ATGTĮ 58 str. 1 d. 12 p.).

Antra, Lietuvos teisėje buvo „išjungtas“ ESTT sprendime vadinamojoje *Atresmedia Corporación de Medios de Comunicación S.A.*¹⁵ byloje priimtų išaiškinimų efektas, t. y. pagal ES teisę, jeigu su fonogramos teisių subjekto sutikimu į audiovizualinį kūrinį ir jo įrašą įtraukta fonograma, toks audiovizualinio kūrinio įrašas negali būti laikomas „fonograma“ ar „atgaminta fonograma“. Dėl šios priežasties viešas tokio audiovizualinio įrašo paskelbimas nesuteikia teisės į atlyginimą teisių į fonogramą subjektams. Toks ESTT išaiškinimas prieštaravo ilgus metus Lietuvoje galiojusiai praktikai, kad asmenys, komerciniais tikslais viešai skelbdami audiovizualinius kūrinius, mokėdavo atlyginimą ir atlikėjams bei fonogramų gamintojams už tuose audiovizualiniuose kūriniuose ir jų įrašuose įtrauktų fonogramų viešą paskelbimą. Taigi ATGTĮ 2 str. 10 d. buvo papildyta tiesiogiai sureguliuojant papildomu sakiniu, kad „fonogramos atžvilgiu numatytoms teisėms neturi įtakos fonogramos įtraukimas į kitas laikmenas ar kūrinius“. Savo ruožtu ATGTĮ 55 str. 1 d., numatanti atlikėjų ir fonogramų gamintojų teisę gauti tam tikrą atlyginimą už komerciniais tikslais išleistų (nepaisant jų išleidimo vietos) fonogramų ar jų kopijų tiesioginį ar netiesioginį transliavimą, retransliavimą ar kitokį viešą paskelbimą, papildyta tekstu „*įskaitant atvejus, kai fonograma įtraukta į audiovizualinį įrašą*“.

Trečia, Lietuvoje vykstant diskusijoms dėl interaktyviosios televizijos siūlomų „atidėto žiūrėjimo“ paslaugų, galimybių „atsisukti įrašus“ ir (ar) stebėti mėgstamas programas savo pasirinktu laiku (o ne jų transliacijos metu) teisinio kvalifikavimo, ATGTĮ tai buvo tiesiogiai sureguliuota jas apibrėžiant kaip retransliavimą papildančias internetines paslaugas (ATGTĮ 2 str. 44 d.) ir padarant kitus su šiomis specifinėmis paslaugomis susijusius pakeitimus (pvz., nustatant privalomą kolektyvinį administravimą (ATGTĮ 65 str. 2 d. 7 p., 3 d.).

Išvados

1. ES autorių teisės reforma bendrojoje skaitmeninėje rinkoje buvo įgyvendinta Lietuvoje perkeliant Direktyvos 2019/790 nuostatas į nacionalinę teisę ir tokiu būdu priimant reikšmingus ATGTĮ pakeitimus 2022 metais. Šie pakeitimai Lietuvos teisėje įtvirtino naujas autorių teisių išimtis ir apribojimus, visiškai naują rūšį *sui generis* teisių (spaudos publikacijų leidėjų teises), įvedė ženkliai griežtesnes turinio dalijimosi internetu paslaugų teikėjų atsakomybės sąlygas, suteikė įstatyminių teisių paketą autorinės sutarties silpnesniam šaliai (teisė reikalauti informacijos, papildomo atlyginimo, nutraukti sutartį, kai kūrinys nenaudojamas). Kita vertus, Lietuvos įstatymų leidėjas, iš esmės, pažodžiui perkėlė Direktyvos 2019/790 nuostatas, todėl bet kurie aštrūs ar daug diskusijų susilaukę probleminiai klausimai gali būti ir toliau

¹⁵ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2020 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje *Atresmedia Corporación de Medios de Comunicación S.A. prieš Asociación de Gestión de Derechos Intelectuales (AGEDI), Artistas Intérpretes o Ejecutantes, Sociedad de Gestión de España (AIE)*, C-147/19, ECLI:EU:C:2020:935.

- adresuoti ES teisėkūros subjektams. Dėl šios priežasties itin reikšmingi bus ES teismų sprendimai dėl ES teisės aiškinimo, nes ATGTĮ nacionalinėje teisėje daugeliu atveju nenustato nieko papildomo ar bent iš dalies kitaip formuluojamų taisyklių.
2. Lietuvos įstatymų leidėjas gan kūrybingai ir plečiamai perkėlė tinkamo ir proporcingo atlygio principą, suformuluotą Direktyvos 2019/790 18 str. Perkeliant šį principą į nacionalinę teisę, ATGTĮ buvo įvesta nauja neatšaukiama ir neperleidžiama teisė į atlyginimą. Būtent neatšaukiamos ir neperleidžiamos teisės į atlyginimą įvedimas, siejant šias savybes (neatšaukiamumą ir neperleidžiamumą) su kolektyviniu tokių teisių (ne)administravimu, kelia daug abejonių dėl jų praktinio taikymo perspektyvų, galimų konfliktinių situacijų ir jų sprendimo būdų. Tikėtina, daugiausia praktinių problemų sukels kolektyvinio administravimo organizacijų narių sudaromos kūriniių užsakymo sutartys, pagal kurias visos autorių teisės bus perleidžiamos užsakovui nuo kūrinio sukūrimo momento. Atitinkamų teisių tapimas neatšaukiamomis ir neperleidžiamomis nuo jų perdavimo kolektyviai administruoti momento implikuoja šio momento nustatymo ir išviešinimo problematiką.
  3. Kaip Direktyvos 2019/790 proceso dalis buvo priimti ir ATGTĮ pakeitimai, kurie nesusiję su ES antrinių teisės aktų perkėlimu. Pasinaudojant palankia situacija (startavusia įstatymo pakeitimo iniciatyva ir procedūra dėl visai kitų priežasčių), Lietuvos teisėje atsirado tam tikri reikšmingi pakeitimai. Pirma, buvo ištaisyta istorinė klaida ir grąžintas autorių teisių ribojimas, numatantis kūrinio panaudojimą karikatūrai, parodijai ar pastišui. Antra, Lietuvos teisėje buvo „išjungtas“ naujausioje ESTT praktikoje priimtų išaiškinimų efektas, ATGTĮ atlikėjų ir fonogramų gamintojų teisę gauti tam tikrą atlyginimą už komerciniais tikslais išleistų fonogramų ar jų kopijų viešą paskelbimą papildant „atvejais, kai fonograma įtraukta į audiovizualinį įrašą“. Trečia, Lietuvoje vykstant diskusijoms dėl interaktyviosios televizijos siūlomų „atidėto žiūrėjimo“ paslaugų, galimybių „atsisukti įrašus“ ir (ar) stebėti mėgstamas programas savo pasirinktu laiku (o ne jų transliacijos metu) teisinio kvalifikavimo, ATGTĮ tai buvo tiesiogiai sureguliuota jas apibrėžiant kaip retransliavimą papildančias internetines paslaugas ir padarant kitus su šiomis specifinėmis paslaugomis susijusius pakeitimus.

The Reform of Lithuanian Copyright Law in the Digital Single Market

Mykolas Romeris University Law School
Private Law Institute
Dr. Ažuolas Čekanavičius
E-mail: azuolas@mruni.eu
DOI: 10.13165/LT-22-01-15

Summary. *In the light of technological developments and changes, the rules on copyright and related rights have been updated at the European Union level in order to: create a comprehensive framework of clearer rules adapted to the digital age; help protect copyrighted material; and benefit rights holders, publishers, service providers, and users. The reform of copyright law in the European Union's Digital Single Market has taken place through the adoption of legislative changes at Directive level – in particular, Directive 2019/790, which was transposed into Lithuanian law in 2022. As part of the implementation of this Directive, amendments to the Law on Copyright and Related Rights of*

the Republic of Lithuania were adopted, which led to the reform of Lithuanian copyright law in the Digital Single Market. The Lithuanian legislator has, in principle, transposed the provisions of this Directive verbatim, such that the most acute or controversial issues can continue to be addressed to the European Union's legislative bodies. The Lithuanian legislator has creatively and broadly transposed only the principle of adequate and proportionate remuneration into national law. The process of transposing Directive 2019/790 has also included amendments that are not related to the transposition of EU secondary legislation, such as: the reintroduction of the copyright restriction on the use of work for caricature, parody, or pastiche; the re-regulation of the issue of the legal protection of phonograms incorporated into other media or works; and the regulation of online services that are free to rebroadcast.

Keywords: *copyright, copyright reform, law reform in the Digital Single Market, EU copyright reform in the Digital Single Market.*